

Det schweiziska manssamhället

ORSAKERNA till att kvinnorna har en relativt svag ställning i Schweiz, och särskilt till att de inte fått rösträtt, blir föga belysta genom debatten för och emot reformkraven — annat än så tillvida som argumenten mot kvinnornas emancipation tyder på starkt fasthållande vid för oss föräldrade tänkesätt. Här möter vi synpunkter som i Sverige avfördes från den offentliga debatten för fyrtio år sedan och som sällan möter ens i privata samtal; en del folk hos oss tänker kanske ungefär på det sättet, men alla vet att det är genant att säga så. Man förklarar att kvinnans plats är i hemmet. Hennes inflytande i allmänna angelägenheter är redan stort genom att hon påverkar sin man. Hon är i mycket överlägsen mannen — själsfinhet, känslighet, värme — men denna överlägsenhet skulle minskas eller försvinna om hon tvingades ut i politikens hets och grovhet. Hon är i mycket underlägsen mannen, hon handlar enligt instinkt och irrationella impulser, och hon är därför inte lämplig för de lugnt sakliga överväganden som hör politiken till. Kvinnorösträtt skulle säkert leda till total likställighet, skriver en schweizisk dam i en broschyr som spritts i tiotusentals exemplar, och hur förskräckligt skulle det inte vara! Vem skulle bestämma om barnens uppfostran, skulle mannen inte ha rätt att vägra sin hustru att utöva ett yrke? Dessa konstiga och motsäggande argument drar jag inte fram ur något kabinet för kuriosas; de möter ständigt i parlamentet, i skrifter och på folkmötet.

Ett par synpunkter finns som inte tillhör mänsklighetens gemensamma skatt av enfold, utan har en inhemsk prägel. Genom att Schweiz har folkomröstningar i förbund, kantoner och kommuner blir den politiska aktiviteten, sägs det, alltför ansträngande och tidsödande för kvinnorna. Häremot anförs att åtta eller tio gångers röstning om året knappast kan ha några betänkliga följder. Ibland vägar man också antyda att — som Henrik Schück lär ha sagt under rösträttsdebatten hos oss — det vore bättre att ta bort röst-rätten för männen än att ge den åt kvinnorna. Vad man anser är att folkomröstningarna, särskilt i kantoner och kommuner, är alltför talrika och till alltför stor del gäller frågor utan större intresse. Många folkomröstningar, med 10—30 procents deltagande, är en travesti på den direkta demokratin, absurda konsekvenser av gamla och svåränderliga författningsbestämmelser.

En synpunkt som visserligen framförts även på andra håll, men i Schweiz hävdas, med ovanlig energi, är att rösträtten och värn-

Politik och historieromantik i Schweiz: män i ålderdomliga dräkter vid ceremonierna i samband med den årliga medborgarriksdagen i kantonen Appenzel.

plikten hör ihop. Särskilt brukar man i det sammanhanget erinra om att i några av urkantonerna männen tar på sig uniform och medför vapen vid de årliga medborgarriksdagarna eller omröstningarna. Det är en variant av den i schweizisk debatt inte ovanliga historiska romantisering som gör urkantonerna, med sammanlagt mindre än fem procent av hela befolkningen, till det "egentliga" Schweiz.

Varför avviker Schweiz lagstiftning och debatt på denna punkt från det moderna demokratiska mönstret? Läsning och samtal ger mig inte något rimligt svar på frågan. En inte ovanlig tanke är att naturen gör schweizerna konservativa — "høga berg och djupa dalar" skulle ha denna effekt, som tidigare tillskrevs de ändlösa ryska stäpperna — men detta infall är det inte skäl att stanna vid. Naturligtvis kan man tänka ut sammanhang mellan Schweiz sociala och religiösa struktur och motviljan mot likställighet; man kan peka på katolicismens och över huvud religionens starka ställning, medelklassens, bondeklassens och småföretagarnas relativt stora andel i befolkningen osv. Men vid närmare granskning tycks mig alla hypoteser av denna art ohållbara. Det är lätt att finna länder som har ungefär samma struktur som Schweiz eller där traditionsbundna grupper — exempelvis troende katoliker och bönder — spelar en vida större roll än i Schweiz, men där kvinnorna utan svårare konflikter fått röst-

rätt, i regel i samband med en allmän demokratisering.

För att klarlägga Schweiz egenart har några inte sällan åberopade författare tillgripit djuppsykologiska metoder, särskilt Jungs system. Jag skall i största korthet referera en auktoritet, Hans Marti, otroligt nog professor i statsrätt vid Berns universitet. Enligt Marti tenderar alla samhällen att bli patriarkat, med "den store fadern" som vördnadssymbol, eller matriarkat, med "den stora modern" på samma plats. Han söker genom historisk analys och grundlagstolkning visa att Schweiz länge varit en utpräglad mannastat. Denna utmärks av att det medvetna, rationella, andliga på ett fast rättssystem inriktade står i centrum; nyckelorden för kvinnostaten är omedvetenhet, instinkt, spontan hjälpsamhet, materialism eller kroppslighet. Högersidan — ordet för höger är på tyska och franska detsamma som för rätt (Recht, droit) — är den manliga, vänstersidan den kvinnliga. "Det torde inte vara någon tillfällighet att exempelvis två stater som varit föregångare i fråga om kvinnorösträtt, England och Sverige, beslutat sig för vänstertrafik." Tendenserna till välfärdsstat (i stället för rättsstat) och kvinnoemancipation visar att symbolen "den stora modern" är på frammarsch i Schweiz. Marti räknar emellertid med att matriarkatet skall kunna undvikas och att Schweiz väsentligen skall bevara sin traditionella karaktär av mannastat. Självfallet har Marti blivit en stor man för kvinnorösträtts mera

intellektuellt ambitiösa och ointelligenta motståndare.

På en punkt skall jag väga mig på en hypotes om orsakerna till läget; jag är medveten om att den är osäker, obevislig och i varje fall inte ger mer än en del av förklaringen. Det synes mig vara sannolikt att demokratin ålder, stabilitet och fullständighet (folk-omröstningen) varit en av de faktorer som hindrat demokratin fulländning genom kvinnorösträtt. Det finns i Schweiz en, genom uppfostran och tradition, förklarlig känsla för rösträtten som ett prerogativ. Under många decennier var det något märkvärdigt med denna rösträtt, eftersom de flesta andra folk inte hade den, och något av denna föreställning har drojt kvar. Det är något särskilt med rösträtten också därför att den utövas inte bara vid val, utan också vid omröstningar i saksfrågor. Över huvud har den schweiziska "urgamla" demokratin varit speciellt lämpad för idealisering och romantisering; i alla länder är man visserligen benägen att tala om sin gamla frihet, men i Schweiz har den reella bakgrunden varit relativt hållbar och uppfostran ovanligt inriktad på att utnyttja den. Detta har, enligt min hypotes, lett till att skillnaden mellan män och kvinnor i politiken var ovanligt stark och fast rotad då den i alla länder ganska sena rörelsen för kvinnorösträtt framträdde. I Sverige, och i de flesta länder, blev rösträtt för kvinnor blott ett av stegen i en rösträttsutvidgning som även omfattade en stor del av männen; i

Schweiz får reformen just genom demokratiens långvarighet större proportioner. Till detta kommer att val och folkomröstningar av ålder haft en bismak av männa-förbund och gemytlig frigörelse från familjen, med prat mellan karlar och krogbesök som på en gång varit rituella och okontrollerade; det har varit något trevligt att rösta, och det är samma motvilja mot att släppa fram kvinnor till urnan som att välja in dem i herrklubbar.

En mera påtaglig betydelse i sammanhanget har referendumdemokratin haft. Om inte folkomröstningar varit nödvändiga för att kvinnorna skulle få rösträtt, hade av allt att döma denna rösträtt för länge sedan varit en realitet. I nästan alla andra länder har den kvinnliga rösträtten införts genom representativa beslut. Männen har förlorat sitt privilegium utan att bli direkt tillfrågade; man vet inte hur de skulle ha svarat på frågan.

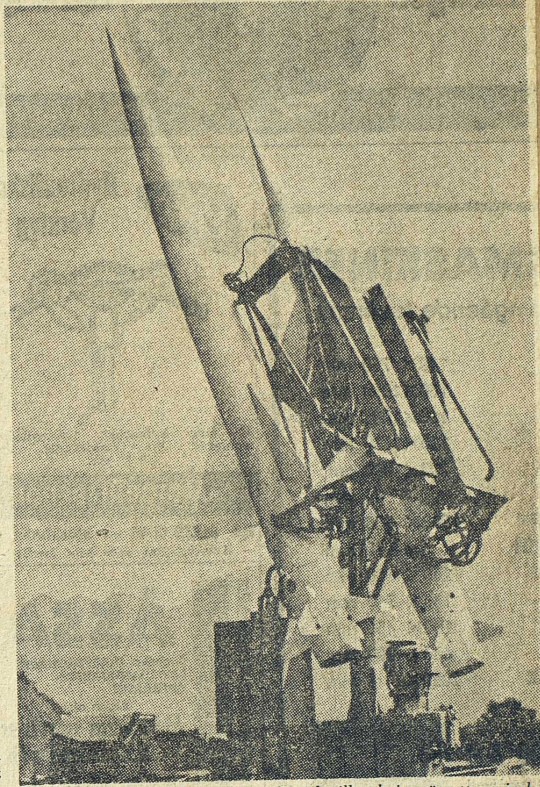
HERBERT TINGSTEN

Schweizarna om atomvapnen

Med denna artikel om den schweiziska diskussionen om atomvapnen avslutar Herbert Tingsten sin serie från Schweiz. De tidigare artiklarna har varit införda i Dagens Nyheter den 26 november och 1, 5 och 8 december.

REDAN I JULI 1958 gjorde den schweiziska regeringen ett principiellt uttalande för anskaffande av atomvapen av den mindre, sk taktiska typen. Uttalandet innebar inte att man omedelbart skulle söka producera eller anskaffa sådana vapen, och det gjordes, såsom senare klarlagts, delvis av politisk-taktiska skäl. Vid denna tid var den av Ryssland och dess kommunistiska drabanter i skilda länder förda propagandan mot atomvapen — utom naturligtvis i Ryssland — i full gång, och den hade i Schweiz liksom på andra håll vunnit understöd av vissa grupper inom socialdemokratin samt av en grupp pacifister. Regeringen-förbundsrådet tog ställning för att motverka spridning av denna propaganda, för att med sin auktoritet framhäva motiven för anskaffande av atomvapen.

Sedan dess har debatten i frågan oavlatligt fortsatt i Schweiz. Det har gång efter annan klarlagts att de borgerliga partierna i princip är för atomvapen; endast ett fåtal, i regel religiöst bestämda radikalpacifister går mot majoriteten. Kommunisterna, "för vilka försvagandet av landets värmkraft är ett huvudsyfte" (Der Bund), är självfallet mot atomvapen, samtidigt som de, liksom de ryska tidningarna, talar om Rysslands resurser på området och antyder att Schweiz existens ställs på spel om regeringens uppfattning godtas. Inom socialdemokratin är meningarna delade, och detta har klarlagts genom två initiativ till författningsändringar att underställas folkomröstning. En grupp "vänstersocialister" har insamlat det nödiga antalet underskrifter för en omröstning om förslaget att "framställning, införsel, transitering, lagring och användning av varje slags atomvapen är förbjudna i Schweiz". Partiets majoritet har vid skilda kongresser ställt sig på en annan linje. Man vill inte för närvarande ta ställning till frågan, men anser att den i sinom tid bör avgöras genom folkomröstning. Därför har denna riktning framfört ett konkurrerande alternativ till folkomröstning, enligt vilket "beslut om den schweiziska arméns utrustning med atomvapen av något slag obligatoriskt skall föreläggas folket till avgörande". Det antas allmänt

Luftvärnsroboten Oerlikon av inbemsik tillverkning är ett av inslagen i moderniseringen av det schweiziska försvaret.

att ett vägande motiv till detta förslag var önskan att försvaga minoritetsinitiativets möjligheter genom en avledningsmanöver.

Under denna höst har den partipolitiska situationen ytterligare klarnat. I ett betänkande av den 7 juli 1961 avstyrkte regeringen det vänstersocialistiska initiativet och förordade alltså att folket skulle rösta nej på detta förslag; behandlingen av den socialdemokratiska majoritetens initiativ uppsköts till en senare tidpunkt. Det är allmänt känt, ehuru enligt praxis inte officiellt bekräftat, att regeringen var enig och att sålunda även de två socialdemokrater som invaldes i förbundsrådet för två år sedan var mot vänstersocialisternas förslag.

Några veckor senare anslöt sig ett av nationalrådets mellan sessionerna arbetande utskott till förbundsrådets mening med 19 röster mot 4. Av de sex socialdemokraterna i utskottet röstade alltså endast två med regeringen. Detta förhållande gav dock, såsom senare blev tydligt, inte riktigt besked om läget inom partiet. Av

en tillfällighet var den vänstersocialistiska minoriteten överrepresenterad vid omröstningen i utskottet.

Den 27 september kom frågan före i nationalrådet, som med 147 röster mot 12 anslöt sig till regeringen. Detta visar att ett överväldigande flertal socialdemokrater stödde regeringen och sina egna regeringsmedlemmar. Minoriteten utgjordes av åtta socialdemokrater och fyra kommunister. Under december skall frågan upp i ständerrådet, men det faller av sig självt att denna kammare med än större majoritet — eller enhälligt — ställer sig på nationalrådets ståndpunkt. Det har ännu inte bestämts när folkomröstningen skall äga rum. Att initiativet med stor majoritet kommer att förkastas tvivlar ingen på.

Det andra initiativet i atomvapenfrågan, den socialdemokratiska majoritetens, har ännu inte tagits upp av regering eller representation. Att regeringen och representationen kommer att avstyrka det är med hänsyn till partiställningen givet. Det anses osäkert om ens socialdemokrater-